

**НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ БІОРЕСУРСІВ І
ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ УКРАЇНИ**
Агробіологічний факультет
Кафедра рослинництва

"ЗАТВЕРДЖУЮ" вчена
рада агробіологічного
факультету

« _____ » _____ 2021 р

РОБОЧА ПРОГРАМА ПРАКТИКИ

ТЕХНОЛОГІЯ ВИРОЩУВАННЯ ПРОДУКЦІЇ РОСЛИННИЦТВА
(навчальна практика для 1 курсу)

для студентів спеціальності 201 «Агрономія» ОС «Бакалавр»

Керівник ознайомчої
практики

ст. викладач **Карпенко Людмила
Дмитрівна**

Робоча програма затверджена
на засіданні кафедри рослинництва
Протокол №

Завідувач кафедрою _____ Каленська С.М
(підпис) (ПІБ)
« _____ » _____ 2021р.

ОЗНАЙОМЧА ПРАКТИКА З ДИСЦИПЛІНИ «РОСЛИННИЦТВО»

Практична підготовка фахівців зі спеціальності «Фінанси, банківська справа та страхування (Фінанси і кредит)» є невід'ємною складовою частиною навчального процесу в аграрних закладах вищої освіти. Якщо теоретичний курс навчальних дисциплін покликаний «озброїти» студентів сумою необхідних знань, передбачених вимогами конкретного освітньо-кваліфікаційного рівня, то під час практики вони набувають уміння застосовувати ці знання до виконання стандартних фахових функцій.

Особливого значення набуває практична підготовка фахівців з фінансової справи в умовах глибоких реформ, які відбуваються в аграрній сфері суспільства України.

Суть ознайомчо-агрономічної практики полягає в орієнтації змісту практик на досягнення головної мети — формування технолога з агрономії, здатного обґрунтувати, скласти і реалізувати раціональну систему адаптивного екологічного рослинництва, яка забезпечить стабільну, економічно доцільну, адекватну біокліматичному потенціалу агроландшафту продуктивність сільськогосподарських культур за умов розширеного відтворення родючості ґрунту й екологічного благополуччя виробленої продукції та довкілля.

Така модель фахівця відповідає національним інтересам українського народу, тому, що на нього буде покладена відповідальність за вміле використання і збереження для нащадків пріоритетного скарбу України — її родючої землі, яка за вартістю становить 80 % національного багатства, а створена на ній щорічна продукція — близько 40 % валового національного продукту. Тому українське село і чекає на дбайливих господарів, творців систем органічного рослинництва, орієнтованих на зростання виробництва екологічно чистої продукції, збереження родючості ґрунту і довкілля.

ОЗНАЙОМЧА ПРАКТИКА

1. Мета та завдання навчальної практики

Ряд важливих питань теоретичного і лабораторного курсу можна вважати задовільно вивченими лише в тому разі, коли після ознайомлення з ними в лабораторних умовах, студент власноручно виконує їх в умовах виробництва, використовуючи для цього живі рослини з колекційних розсадників або виробничих посівів, здійснюючи відповідні технологічні процеси.

Ряд питань не можуть бути добре засвоєними студентами в зв'язку з неможливістю зберегти під час гербаризації деякі характерні ознаки рослин.

Такі питання інтенсивної технології вирощування зернових, технічних та інших культур, як оцінка стану озимих культур і трав після перезимівлі, визначення заходів щодо догляду за ними; особливості підготовки ґрунту та внесення добрив, встановлення строків та способів сівби, застосування пестицидів, ретардантів, формування густоти; визначення повноти сходів і густоти стояння рослин, динаміка формування врожаю фітомаси, біологічного врожаю, господарської цінної частини фітомаси, оцінки стану посівів перед збиранням, визначення способу збирання зернових та інших культур, ступеня полеглих культур, пониклості колосся, втрат урожаю під час збирання та інше, не можна взагалі практично засвоїти без використання в натурі виробничих процесів.

Відмічені й ряд інших причин вимагають перенесення вивчення частини лабораторно-практичного курсу рослинництва на літній період, коли є можливість виконати їх практично в польових умовах при наявності живих рослин з непорушеною їх будовою, просторовим розміщенням органів на рослині та рослин у посівах, з їх природним забарвленням .

Ознайомча практика з рослинництва передбачає закріплення на практиці знань і засвоєння нової інформації з питань вирощування польових культур із застосуванням біологізованих технологій, одержаних на лабораторно-практичних

заняттях; безпосередню участь кожного студента в практичному виконанні операцій стосовно здійснення інтенсивних технологій при вирощуванні озимої пшениці, кукурудзи, гороху, цукрових буряків, прогнозуванні врожаю та інших завдань за тематикою практики.

Студенти знайомляться в польових умовах з видовою різноманітністю польових культур, вивчають особливості будови вегетативних і генеративних органів, практично визначають фази росту і розвитку сільськогосподарських культур, етапи органогенезу, проводять біологічний контроль за формуванням урожаю, визначають повноту сходів, пустоту стояння рослин, біологічний урожай і його структуру, дають загальну оцінку посівів перед збиранням, вивчають прогресивні прийоми формування оптимальної густоти, догляду за посівами, збирання врожаю тощо.

Ознайомча практика з рослинництва проводиться в учбових господарствах з використанням для цього виробничих посівів. Деякі питання, наприклад, ознайомлення з різноманітністю польових культур, вивчення особливостей будови вегетативних органів, відмінних ознак у межах культур однієї виробничої групи і між групами вивчаються студентами на колекційних розсадниках кафедри рослинництва. Робочі дні практики мають розподілятися так, щоб охопити найважливіші періоди польових робіт і розвитку культур.

Ознайомчу практику студенти проходять у складі академічної групи. На час практики групу розділяють на бригади (ланки) по 4-5 осіб, які по чергово виконують те чи інше завдання програми практики. Під час загальної оцінки зовнішнього вигляду посівів, ознайомлення з різноманітністю рослинного видового складу в господарстві чи колекційному розсаднику студенти працюють у складі групи.

В період практики студент веде робочий зошит, в якому записує тему, і зміст і проведену з теми роботу. Перед прийняттям заліку з практики зошит здається на перевірку керівнику практики.

Структура і зміст програми агрономічно-ознайомчої практики

1. Програма навчальної практики

№ п/п	Тема практичних занять	Кількість годин
1	Ознайомлення з видовою різноманітністю польових культур.	6
2	Класифікація сільсько-господарських культур	
3	Ознайомитися з особливостями морфології вегетативних органів зернових культур.	6
4	Ознайомитися і вивчити будову кореневої системи хлібів I та II груп.	6
5	Ознайомитися з типами суцвіть та їх будовою	6
6	Визначення фаз росту і розвитку, коефіцієнту кущення.	6

2. Практичні завдання з програми практики

№	Завдання, які потрібно виконати дистанційно	Посилання на матеріал
1.	Ознайомлення з видовою різноманітністю польових культур.	https://youtu.be/fksYOyEtYCc
2	Вивчити класифікацію груп зернових культур.	https://www.youtube.com/watch?v=VGP9IGDOXmw https://www.youtube.com/watch?v=S7iCvPMw7zg
3	Ознайомитися з особливостями морфології вегетативних органів зернових культур.	https://books.google.com.ua/books?id=Q6f4CQAAQBAJ&pg=PA91&hl=uk&source=gbs_toc_r&cad=3#v=onepage&q&f=false
4	Вивчити будову кореневої системи хлібів I та II груп, стебла.	https://books.google.com.ua/books?id=Q6f4CQAAQBAJ&pg=PA91&hl=uk&source=gbs_toc_r&cad=3#v=onepage&q&f=false

5	Ознайомитися з типами суцвіть зернових культур, вивчити їх будову.	https://books.google.com.ua/books?id=Q6f4CQAAQBAJ&pg=PA91&hl=uk&source=gbs_toc_r&cad=3#v=onepage&q&f=false
6	Скласти перелік фенологічних фаз для зернових культур.	https://youtu.be/VKdbLIWd5Ik https://youtu.be/f1MzWX5727w

Завданням ознайомчої практики є:

- знайомство зі спеціалізацією господарства, його землекористуванням;
- аналіз ґрунтово-кліматичних умов;
- участь в плануванні, організації і виконанні основних агротехнічних заходів в рослинництві, плідівництві, овочівництві;
- аналіз технологічних процесів вирощування с.-г. продукції з послідовними висновками про рівень землеробства в господарстві;
- накопичення матеріалу необхідного для написання звіту, а також курсових робіт, передбачених програмою навчального процесу.

В період проходження ознайомчої практики студент зобов'язаний:

1. На момент від'їзду студент повинен прослухати курс з охорони праці.
2. Ознайомити з програмою практики керівника підприємства.
3. Своєчасно та якісно виконувати завдання, передбачені програмою практики і вказівками керівників.
4. Дотримуватися діючого на підприємстві внутрішнього розпорядку.
5. Вивчити і суворо дотримуватись правил охорони праці, техніки безпеки та виробничої санітарії.
6. Нести відповідальність за виконану роботу.
7. У встановлений термін здати звіт про проходження практики на кафедру та захистити його.

Тема 1. Ознайомлення з видовою різноманітністю польових культур.

Методика відбору рослинних зразків

Систематичний контроль за розвитком рослин (біологічний) є однією з умов регулювання продуктивності посівів і якості продукції. Такий контроль найбільш ефективний тоді, коли результати його аналізів відображають справжній стан посіву. Це насамперед залежить від правильності відбору проб, які мають бути типовими для посіву. Чим більше рослин потрапляє в пробу або чим більше береться окремих проб для формування середньої проби рослин, тим

імовірніша можливість правильно охарактеризувати стан посіву. Однак велика кількість проб і рослин у пробі занадто ускладнюють процес аналізу. Кількість проб має бути мінімальною, яка б дала можливість мати об'єктивну характеристику стану посіву.

Кількість проб, яку потрібно брати з поля, розраховують математично з відповідними показниками істотності.

Проби треба відбирати з типових для даного поля місць, тобто так, щоб до них потрапляли типові для стану посіву рослини. Залежно від способу сівби проби формують неоднаковими методами і за різними правилами. Найбільш поширеними є такі види формування проб:

1. Відбір рослин окремими невеликими вибірками в різних частинах поля (невелика кількість рослин, які відбирають з посіву за один прийом).

2. Відбір рослин з посіву або виділення їх на посіві для проведення спостережень, підрахунків здійснюють рамками квадратної чи прямокутної форми площею 0,25; 0,50; 1,00 м². Квадратні рамки роблять розміром 50x50 або 100x100 см, а прямокутні – залежно від ширини міжрядь. Для розкидних, розосереджених, вузькорядних та звичайних рядкових посівів це, як правило, 83,3x30 см та 83,3x60 см, що відповідає площі 0,25 та 0,50 м².

3. Відбір рослин та спостереження за ними на постійних, зафіксованих (обмежених) по кутах кілочками і шпагатом ділянках квадратної або прямокутної форми площею 0,25; 0,5; 1,0 м², які виділяють за допомогою рамок, описаних у п. 3.

4. Відбір або фіксування рослин вздовж одного чи двох суміжних рядків. Довжина рядка залежить від ширини міжряддя. Для звичайного рядкового посіву з міжряддями 15 см це 83,3 см; два суміжні рядки такого посіву відповідають площі 0,25 м². Якщо посів широкорядний, то довжину рядка краще брати кратну довжині його на 1 га, яку розраховують діленням 10000 м² (га) на ширину міжряддя. При ширині міжрядь 45, 50, 60 та 70 см проби будуть складати відповідно 2,22; 2,00; 1,67 та 1,43 м або 22,2; 20,0; 16,7 та 14,3 м. При цьому досить легко зробити розрахунки. Середня кількість рослин, яка в першому випадку є в 10 пробах, а в другому – в одній пробі, відповідає кількості тисяч рослин на 1 га.

5. На гніздових посівах у пробу вздовж рядка включають від 10 до 25 гнізд (залежно від культури).

При формуванні проб основним є порядок відбирання виїмок (вибірок) та накладання рамок у полі. Для цього можна користуватись методами рендомізованого, системного та логічно-розрахункового відбирання.

Суть *рендомізованого відбирання* полягає в тому, що виїмки рослин або накладання рамок проводять у випадкових місцях, у різних частинах поля, куди, наприклад, впаде кольорова фішка. Найбільш поширеним є *системний метод*. Його доцільно застосовувати на полях з рівномірним рельєфом і вирівняним або рівномірно неvirівняним (строкатим) посівом. При цьому відбирають рослини чи накладають рамки на однакових відстанях по діагоналі поля (метод “конверта”) або паралельними рядами (методи “шахматки” і “квадрата”).

Завдання 1. Ознайомитися з класифікацією груп зернових культур.

Таблиця 1

Класифікація зернових злакових культур

Група зернових хлібів	Родина	Основні види	
		Українська назва	Латинська назва

Завдання 2. Визначити ознаки поділу зернових культур на хліба першої та другої групи.

Таблиця 2

Головні ознаки хлібів першої та другої груп (За М. А. Білоножком, Д. М. Алімовим)

Ознаки	I група (справжні хліба)	II група (просовидні хліба)
Кількість зародкових корінців при проростанні насіння		
У колосках краще розвинені квітки		
Наявність борозенки на черевному боці зернівки		
Відношення до вологи		
Відношення до тепла		
Тип розвитку		
Ріст і розвиток на початку вегетації		
Відношення до довжини дня		

Тема 3. Вивчення будови кореневої системи хлібів I та II груп

Методика визначення

У цій роботі бажано використати дослідні ділянки з тим, щоб студенти впевнились, який вплив мають прийоми агротехніки на формування кореневої системи. Викопати, без порушення останньої, рослини хлібів I та II груп, і ознайомитись з будовою кореневої системи. Зробити визначення лінійних параметрів та діаметра коренів, схематично замалювати їх будову.

Завдання :

1. Вивчити будову кореневої системи хлібів I та II груп.

Використовуючи зразки та оригінальні рисунки ознайомлюємось з первинною та вторинною кореневою системою.

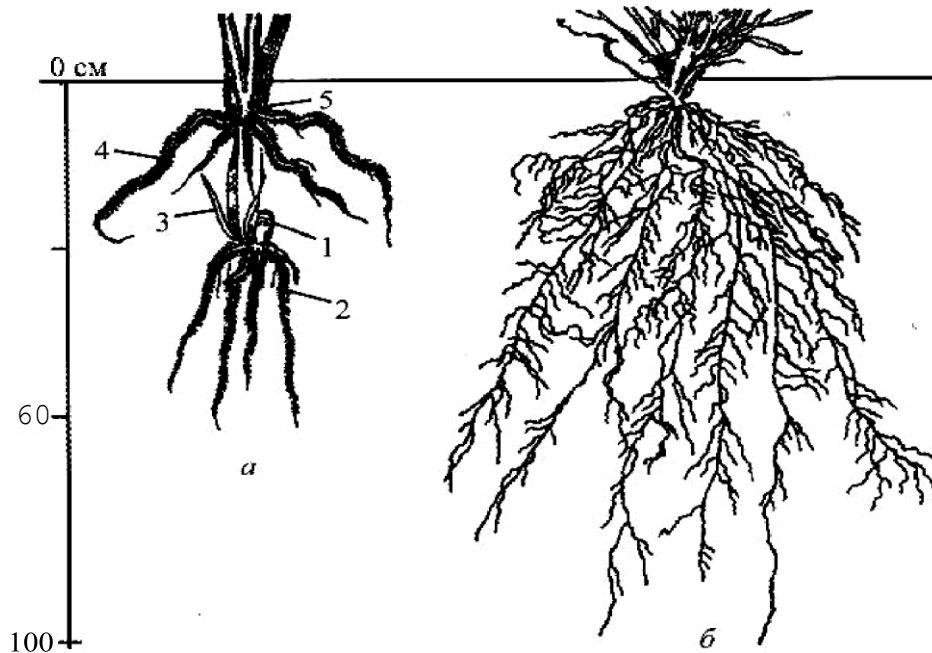

Рис. 2. Коренева система пшениці:

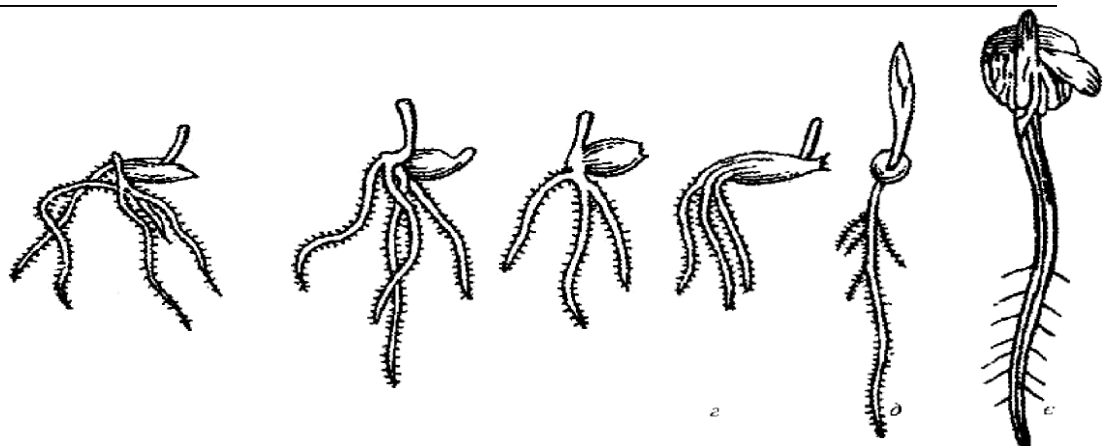
А — у фазі куціння, Б — у фазі колосіння, 1 — зернина; 2 — первинні корені, 3 — стебловий пагін
4 - вторинні корені, 5 — вузол куціння

Первинна коренева система _____

_____

Вторинна коренева система _____

_____

Проростки зерна хлібів: а-?;б-?; в-?;г-?;д-?;с-?.

Тема 4. Вивчення особливостей морфології вегетативних органів зернових культур.

Опрацювання методик та визначення зернових культур за забарвленням сходів, положенням, закручуванням перших листків, їх шириною, опушенням та іншими ознаками.

Методика визначення

1. Обираємо ділянку для досліджень
2. Визначаємо забарвлення сходів досліджуваної культури і записуємо у таблицю.
3. Визначаємо положення, закручення листків і описуємо в таблиці.
4. Вимірюємо листок записуємо результат
5. Визначаємо опушеність листків.
6. Визначаємо наявність вушок, язичків, їх особливості, записуємо у зошит.
7. За всіма сукупними ознаками визначаємо культуру, що перед нами.

Таблиця 3

Вивчення особливостей морфології вегетативних органів зернових культур.

Назва рослини	Забарвлення сходів	Форма листка, закручення	Забарвлення листка	Ширина листка	Опушення	Вушка	Язичок
---------------	--------------------	--------------------------	--------------------	---------------	----------	-------	--------

Завдання:

1. Визначити зернові культури за забарвленням сходів, закручуванням перших листків, їх шириною, опушенням.
2. Визначити рослини за вушками, язичками та іншими морфологічними ознаками.

Тема 5. Визначення типів суцвіть та їх будову.

Завдання:

1. Ознайомитися з типами суцвіть зернових культур, вивчити їх будову..

Зарисувати будову суцвіть злакових рослин, використовуючи натуральні зразки, обов'язково звернути увагу на особливості будови колосу ячменю, волотей сорго проса та кукурудзи, колосоподібних суцвіть могоара та чумизи, качана(початка) кукурудзи.

Колос складається з : _____

Рис. 5. Суцвіття злакових рослин:

а – колос пшениці; б, в, г – волоті відповідно вівса, проса, кукурудзи; д – початок кукурудзи

Колосок складається з: _____

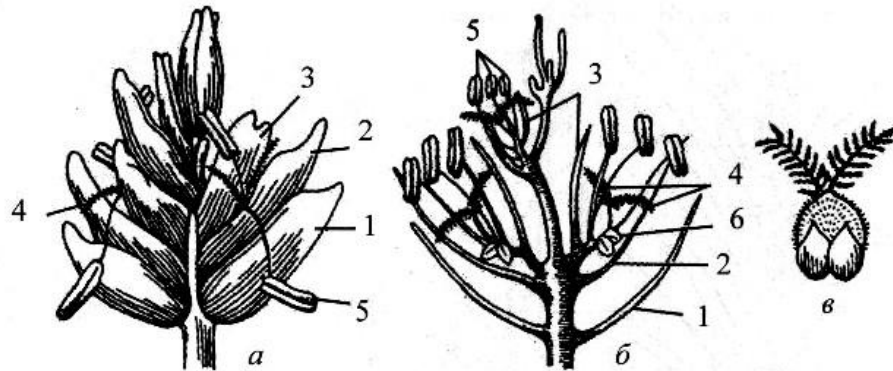

Рис. 6. Будова колоска пшениці:

а – колосок; б – схема будови колоска; в – маточка і лодикуле; 1 – колоскові лусочки; 2 – зовнішня квіткова луска; 3 – внутрішня квіткова луска; 4 – тилляки; 5 – приймочка; 6 – зав'язь

Волоть _____

Колосоподібна волоть _____

Початок _____

Тема 6. Визначення фаз росту і розвитку рослин

<https://youtu.be/VKdbLIWd5Ik>

Методика визначення

Протягом проходження загальної агрономічної практики студент веде таблицю фенологічних спостережень однієї з зернових, зернобобових, олійних або інших культур і має навчитися (у польових умовах) визначати фенологічні фази росту й розвитку рослин та оцінювати стан посіву за фенологічними фазами. Студент мусить:

Після перегляду відеофільму, дати характеристику фаз росту й розвитку пшениці озимої.

1. Дати визначення що таке ріст рослин та розвиток рослин?
2. Що вважають: початком фази; повним настанням фази
3. Скласти перелік фенологічних фаз для кожної культури, заготовити бланк таблиці для поміток, записати в нього встановлені для даної культури фенологічні фази.

Особливістю проведення спостережень за фенологічними фазами росту і розвитку культури є те, що цей процес має дуже тривалий період і його не можна виконати на одному лабораторному занятті. Тому цю роботу краще виконувати під час навчальної або виробничої практики на виробничих, дослідницьких або колекційних посівах. Праця вимагає ретельної попередньої підготовки, зокрема знання біології культури.

В онтогенезі від проростання висіяного насіння до утворення і дозрівання нового, рослина зазнає певних зовнішніх змін, які можна спостерігати візуально без використання приладів (проростання насіння, поява сходів, ріст стебла тощо). Ці зміни прийнято називати **фенологічними фазами** росту й розвитку, а спостереження за ними — **фенологічними спостереженнями**. Період настання фенофази, тривалість кожної з них тісно пов'язані з умовами вирощування. Спостереження за проходженням рослинами фенологічних фаз має велике значення у системі біологічного контролю за процесом формування

продуктивності.

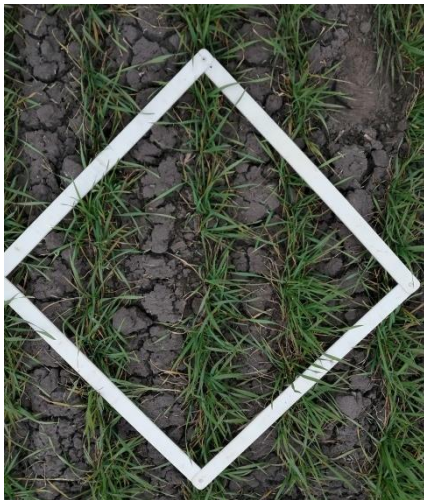
Бланк

Фаза	Ознаки фази
------	-------------

Задача №1

Яка густота стояння рослин на 1 га. якщо в рамці площею $0,25 \text{ м}^2$ нараховується 120 пагонів, коефіцієнт куцнення 2,1?

Рис 1. Рамка розміром $0,25 \text{ м}^2$

у посівах пшениці озимої

Рис 2. Фаза куцнення (утворення пагонів).

Задача №2

Визначити кількісну норму висіву ячменю ярого якщо на 0,5 м. погонного розміщено 20 насінин, ширина міжряддя 12,5 см.

Рис 3 Розкладка насіння ячменю в посівному ложі.

ВИМОГИ ДО ЗВІТУ

Для узагальнення матеріалів, що зібрані під час практики і підготовки звіту студентам у кінці практики відводиться 2-3 дні.

Обсяг звіту 10 сторінок рукописного тексту на папері формату А4 (297x210 мм), параметри форматування: шрифт Times New Roman, кегль 14, стиль -

звичайний (normal); поля: зліва - 2,5 см, зверху і знизу, справа - 1,5 см; міжрядковий інтервал — півтора.

Зміст звіту викладається на одній сторінці листа (з лівого боку сторінки залишають поле 3 см). Звіт має бути ілюстрований діаграмами, таблицями, графіками тощо. Список літератури складають відповідно до стандарту. Звіт повинен бути написаний чітко, розбірливо, грамотно згідно плану. Звіт перевіряється і затверджується керівниками практик від бази практики і університету.

В умовах дистанційного навчання студенти які мають можливість вийти в поле і виконати вищенаведені завдання. Фото підтвердження та розрахунки використовуються при написанні звіту.

Студенти які не мають можливості виходу в поле, виконують завдання використовуючи інтернет джерела, орієнтовні дані літературних джерел. Заповнюють таблиці які дані в завданнях.

Звіт за виконання практичних завдань надсилати на адресу електронної пошти : karpenko.lu7@gmail.com

Старостам створити Viber групу для вирішення незрозумілих питань студентами. Контактний номер 0969582643.

Звіт оцінюється за 100 бальною системою.

Звіт надсилається по закінченню практики терміни якої встановлює деканат.

Рецензія робіт буде виконана протягом трьох робочих днів і проінформована виконавця.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

Список використаних джерел слід розміщувати одним із таких способів: у порядку появи посилань у тексті (найбільш зручний для користування і рекомендований при написанні дипломних робіт), в алфавітному порядку прізвищ перших авторів або заголовків, у хронологічному порядку.

Бібліографічний опис джерел складають відповідно до чинних стандартів із бібліотечної та видавничої справи.

СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ МЕТОДИЧНОЇ ЛІТЕРАТУРИ ДЛЯ ВИКОНАННЯ
ПРОГРАМИ ПРАКТИК

Гречкосій В.Д., Дмитришак М.Я., Шатров Р.В., Мокрієнко В.А., Юник А.В.
Комплексна механізація виробництва зерна. Навчальний посібник. Київ: ТОВ
"Нілан-ЛТД", 2012. 288 с.

Гречкосій В.Д., Дмитришак М.Я., Шатров Р.В., Мокрієнко В.А., Юник А.В.,
Свидинюк І.М. Комплексна механізація буряківництва. Навчальний посібник.
Вінниця: ТОВ "Нілан-ЛТД", 2013. 358 с.

Каленська С.М., Дмитришак М.Я., Мокрієнко В.А., Юник А.В., Антал Т.В.
Рослинництво з основами програмування врожаїв сільськогосподарських
культур. Підручник. Київ: ТОВ «ЦП «КОМПРИНТ», 2016. 576 с.